

חוקה חקקתי, גזירה גזרתי

"זאת חוקת התורה אשר צוה ה' לאמר ... ויקווזו אליך פרה אדומה תמימה ..."
(במדבר יט ב)¹

במדבר רבה יט ח

שאל גוי אחד את רבן יוחנן בן זכאי: דברים אלו שאתם עושים נראים כמין כשפים! אתם מביאים פרה ושורפין אותה וכותשין אותה ונוטלין את אפרה ואחד מכם מטמא למת מזין עליו ב' וג' טיפין ואתם אומרים לו: טהרת! אמר לו: ... ראית מימך אדם שנכנסה בו רוח תזזית? אמר לו: הן. אמר לו: ומה אתם עושים לו? אמר לו: מביאים עיקרים² ומעשנים תחתיו ומרביצים עליה מים והיא בורחת. אמר לו: ישמעו אוזניך מה שאתה מוצא מפיד! כך, הרוח הזו רוח טומאה היא ... מזים עליו מי נדה והוא בורח.

לאחר שיצא אמרו לו תלמידיו: רבינו, לזה דחית בקנה, לנו מה אתה אומר?³ אמר להם: חייכם, לא המת מטמא ולא המים מטהרים. אלא אמר הקב"ה:

חקה חקקתי, גזירה גזרתי, אי אתה רשאי לעבור על גזרתי. שכתוב: "זאת חוקת התורה".⁴ ומפני מה כל הקרבנות זכרים וזו נקבה? אמר ר' איבו: משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך. אמר המלך: תבוא אמו ותקנח את הצואה. כך אמר הקב"ה: תבוא פרה ותכפר על מעשה העגל.⁵

שבת שלום

מחלקי המים

¹ הביטוי "חוקה" מופיע בהקשר עם מצוות רבות בתורה, בד"כ "חוקת עולם" שמשמעותו: חוק שנוהג לעולם ולא רק לשעתו. הביטוי "זאת חוקת" מופיע פעמיים, פעם בפסח (שמות יב מג) ופעם כאן. הביטוי "חוקת התורה" מופיע רק כאן. כבר מכך אפשר ללמוד על הייחודיות ה"חוקתיות" של מצוות פרה אדומה בהשוואה עם שאר המצוות? ראה רש"י ורמב"ן על הפסוק.

² שורשי עשבים, ראה מילון אבן שושן.

³ מדרש זה שייך לסדרה ארוכה של מדרשים בהם מתווכחים חכמים עם גויים או מינים שבאים בקושיות והערות על פסוקים ודינים שבתורה. החכם דוחה את קושיית הגוי או המין בטענה פולמוסית ואז באים התלמידים ואומרים לו: אותו דחית בקנה וענית מה שענית, לנו מה אתה אומר? מה התשובה האמיתית? ראה בהקשר זה בראשית רבה ח ט, ויקרא רבה ד ו, ירושלמי סנהדרין פרק א דף יט ועוד.

⁴ לכאורה, דברים פשוטים וברורים. חוקה חקקתי גזירה גזרתי ואין לחפש טעם במצוות פרה אדומה. כך גם בגמרא בברכות לג ע"ב לגבי מצוות שילוח הקן: "האומר על קן צפור יגיעו רחמיך משתקין אותו ... מפני שעושה מידותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות". וכך גם במדרש בראשית רבה מד א על הפסוק "התהלך לפני והיה תמים: וכי מה איכפת לקב"ה למי ששוחט מן הצוואר, או מי ששוחט מן העורף? הוי: לא נתנו המצות אלא לצרף בהם את הבריות" אז אולי זה עצמו טעם! לצרף את הבריות - להרגיל את האדם לעשות גם דברים שהוא לא מבין? מה דעתך?

⁵ הנה, ממש בסמוך למדרש הקודם יש לנו טעם והסבר, אם לא ממש במהות המצווה, לפחות בגדריה ודיניה - בסיבה מדוע המצווה היא דווקא בפרה. הטעם הוא: קטיגור נעשה סניגור. זאת, ובניגוד לדעה הרווחת "אין קטיגור נעשה סניגור" (ראש השנה כו ע"א, ברכות נט ע"א ועוד). שים גם לב, שמצוות פרה אדומה נתנה לאלעזר ולא לאהרון שהיה מעורב בחטא העגל - "ונתתם אותה אל אלעזר הכהן", האם זה קשור לעניין? בכל אופן, יש ניסיון לחפש טעמים למצוות ועל כך כבר דנו גדולי עולם כרמב"ן, רמב"ם ועוד. ראה דברים רבה פרשה ו סימן א לגבי מילה לשמונה ימים, שילוח הקן ו"אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" שיש טעם למצוות.